

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

**SOCIAL-DEMOCRAȚIA ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST ȘI
EUROPA MEDITERANEANĂ ÎN PERIOADE DE TRANZIȚIE**

**-UN STUDIU COMPARATIV-
ROMÂNIA, UNGARIA, SPANIA ȘI GRECIA**

- REZUMAT -

COORDONATOR:

PROF. UNIV. DR. ANDREI ȚĂRANU

DOCTORAND:

EUGEN GABOR

BUCUREȘTI

2020

Cuprins

1. Introducere / 4
2. Cadru teoretic. Metodologie / 16
3. Apariția și consolidarea socialismului în țările analizate – scurt istoric / 100
  - 3.1 România (1879-1948) / 100
  - 3.2 Ungaria (1890-1948) / 136
  - 3.3 Spania (1879-1939) / 166
  - 3.4 Grecia (1918 - 1967) / 194
  - 3.5 Concluzii parțiale / 223
4. Perioada regimurilor totalitare/autoritare și impactul acestora asupra stângii democratice / 227
  - 4.1 România (1948-1989) / 227
  - 4.2 Ungaria (1948-1989) / 238
  - 4.3 Spania (1939-1975) / 249
  - 4.4 Grecia (1967-1974) / 257
  - 4.5 Concluzii parțiale / 262
5. Partidele social-democrate în tranziție / 265
  - 5.1 România (1989-2007) / 265
  - 5.2 Ungaria (1989-2010) / 327
  - 5.3 Spania (1975-1996) / 373
  - 5.4 Grecia (1974-1990) / 423
  - 5.5 Concluzii parțiale / 463
6. Post-tranziția: social-democrația, încotro? / 466
7. Concluzii / 500
8. Anexe / 517
9. Bibliografie / 551

Lucrarea de doctorat intitulată *Social-democrația în Europa Centrală și de Est și Europa Mediteraneană* a fost redactată din dorința de a înțelege cauzele care stau la baza declinului accentuat înregistrat în ultimul deceniu de partidele social-democrate europene. Având în vedere că o cunoaștere temeinică a istoriei este indispensabilă oricărui demers de cercetare ancorat în domeniul științelor politice, am hotărât să încercăm să reliefăm dinamica unor evoluții recente prin intermediul unei incursiuni în istorie, incursiune menită să studieze evoluția ideologică, organizațională și electorală a unor mișcări social-democrate. Intervalul de timp analizat își are debutul în ultimele decenii ale secolului XIX și se încheie în turbulentul an 2020.

Din intervalul de timp menționat, cea mai mare atenție este acordată perioadelor de tranziție. Unul din cele mai importante țeluri ale lucrării este acela de a determina dacă natura regimului autoritar impus într-o țară (fascist sau comunist) va avea un impact semnificativ asupra evoluției ideologice și organizaționale a formațiunii social-democrate în anii tranziției. De aceea, a fost necesar ca printre cazurile analizate să se regăsească atât țări care au experimentat regimuri autoritare de dreapta, cât și țări care au experimentat regimuri autoritare de stânga. Pe de o parte, au fost selectate România și Ungaria, state în care sisteme politice comuniste au fost edificate cu implicarea decisivă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) imediat după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, și au supraviețuit vreme de mai bine de 40 de ani. Important pentru aceste alegeri a fost și faptul că ambele cazuri îi sunt familiare autorului, care vorbește fluent limba maghiară. Pe de cealaltă parte, au fost selectate Spania și Grecia, țări din spațiul mediteranean (pe parcursul tezei se arată că totuși din punct de vedere al evoluției istorice există mai multe similitudini între Grecia și România decât între Grecia și Spania) care au trecut prin dictaturi de dreapta, pentru o perioadă mai lungă (Spania între 1939 și 1975) sau mai scurtă (Grecia între 1967 și 1974).

În cadrul **secțiunii introductive** sunt prezentate, printre altele, întrebările cercetării și ipotezele. Întrebarea principală a cercetării este următoarea: *Care sunt cele mai importante cauze care au stat la baza transformărilor ideologice prin care au trecut partidele social-democrate din România, Ungaria, Spania și Grecia în perioada în care aceste țări s-au aflat într-un proces de tranziție de la autoritarism la democrație și de la o economie centralizată la una de piață?*

Pornind de la această întrebare, au fost formulate patru ipoteze. Prima ipoteză este următoarea: *Pivotarea ideologică a social-democrației occidentale dinspre keynesianism spre*

neoliberalism, completată în anii 1990, s-a propagat dinspre centru spre periferie și semi-periferie, influențând în mod decisiv evoluția doctrinară a partidelor analizate. Cea de-a doua ipoteză este următoarea: Pivotarea social-democrațiilor din cele patru țări spre centru s-a produs și din cauza constrângerilor impuse de instituții precum Fondul Monetar Internațional sau Comisia Europeană. Cea de-a treia ipoteză este următoarea: Natura regimului autoritar înlăturat (comunist sau radical de dreapta) a contribuit la diluarea/menținerea caracterului de stânga al formațiunilor social-democrate în perioada de tranziție. Ultima ipoteză asociată întrebării principale a cercetării este următoarea: Evoluția doctrinară a celor patru partide în perioada de tranziție a fost influențată de faptul că istoria lor de dinainte de schimbarea de regim a stat sub semnul eterogenității ideologice.

Întrebarea secundară a cercetării, care conține două componente, este formulată astfel: *Care a fost impactul avut de partidele social-democrate din cele patru țări asupra procesului de democratizare? În ce măsură poate fi acest impact considerat o consecință a căilor doctrinare pe care s-au angajat formațiunile după schimbarea de regim?* Pornind de la această întrebare, au fost formulate două ipoteze.

Prima ipoteză este următoarea: *Formațiunile social-democrate au avut un impact pozitiv asupra proceselor de democratizare din România, Ungaria, Spania și Grecia. Cea de-a doua este următoarea: Preluarea de către cele patru partide a doctrinei Third Way a dus la implementarea unor politici care au avut un rol semnificativ în menținerea decalajelor socio-economice dintre cele patru țări și nucleul Uniunii Europene.*

Cadrul teoretic al lucrării, expus în capitolul al doilea, este construit în jurul a patru concepte: socialism, capitalism, tranziție și partid politic. O observație foarte importantă este aceea că termenul de *socialism* poate fi citit și ca un echivalent al social-democrației, nu doar în cheia leninistă de anticameră a fazei finale a evoluției dialectice a istoriei, faza comunistă. Un autor important care s-a referit la subiectul varietăților de socialism este economistul italian Domenico Mario Nuti. Nuti consideră că principalele componente ale socialismului sunt următoarele: a) sector public dominant, sau cel puțin o prezență semnificativă a statului în cele mai importante ramuri ale economiei; b) egalitate; c) participare economică a populației și democrație (autorul nu se referă aici exclusiv la democrația reprezentativă); d) control social efectiv asupra principalelor variabile economice (venit, consum, acumulare, creștere economică,

ocuparea forței de muncă etc.). Pornind de la aceste variabile, pot fi schițate 16 modele posibile. Pe parcursul cercetării am încercat să încadrăm țările analizate într-unul din cele 16 modele.

Filosoful german Karl Marx este unul din autorii pe care o cercetare dedicată social-democrației nu îi poate ocoli. Marx a respins atât socialismul utopic, cât și teoriile enunțate de Ferdinand Lassalle, teorii populare în rândul social-democraților germani, conform cărora statul ar trebui să joace un rol important în construirea viitoarei societăți socialiste. Marx a fost fidel ideii conform căreia istoria reprezintă o succesiune dialectică a modurilor de producție; în accepțiunea sa, legile istoriei demonstrează inevitabilitatea colapsului sistemului economic capitalist printr-o revoluție violentă a proletariatului, și instaurarea ulterioară a societății comuniste, una în care statul și clasele sociale nu mai există.

Eduard Bernstein este autorul care, printr-o repudiare parțială a lui Marx, va deveni părintele ereziei marxiste cunoscute sub numele de social-democrație. Bernstein susține că revoluția mondială a proletariatului nu este inevitabilă; nivelul de trai al muncitorimii poate fi îmbunătățit și prin intermediul reformelor parlamentare. Mai mult decât atât, o revoluție violentă nu este nici dezirabilă, și așa nu doar din considerente de ordin moral; pacea socială într-o societate post-revoluționară ar fi aproape imposibil de menținut pe termen lung. Notabil este faptul că Bernstein a criticat unele componente ale marxismului, fără a denunța sistemul teoretic în integralitatea lui. Deviza bernsteiniană, „Mișcarea este totul, scopul e nimic”, e foarte importantă pentru înțelegerea filosofiei social-democrate.

Economistul britanic John Maynard Keynes este cel a cărui teorie va elimina complet și definitiv substratul marxist al social-democrației. Keynes nu crede că sistemul capitalist trebuie distrus și înlocuit de către o societate al cărei aspect are pronunțate nuanțe utopice. În același timp, el respinge și ideea conform căreia piețele trebuie să beneficieze de o libertate absolută, libertate care datorită capacității acestora de auto-reglare, ne spun Friedrich Hayek și Ludwig von Mises (pe parcursul lucrării sunt prezentate și câteva aspecte ale teoriilor formulate de cei doi autori), ar deveni la rândul ei un izvor de libertate și prosperitate pentru întreaga societate. Soluția pe care ne-o propune Keynes în aceste condiții este cea a unui capitalism dirijat.

Sociologul britanic Anthony Giddens, ideologul curentului *Third Way*, pledează pentru o modernizare a doctrinei social-democrate, modernizare care este sinonimă cu renunțarea atât la

reziduurile marxiste, cât și la intervenționismul de factură keynesiană. Conform lui Giddens, noile realități economice, sociale și geopolitice necesită idei inovative, cele vechi nefiind compatibile cu o lume în care ritmul schimbărilor crește în mod constant. Firul roșu al transformărilor ideologice prin care trece mișcarea socialistă internațională începe cu Marx, trece pe la Bernstein și Keynes și ajunge în cele din urmă la Giddens. Lucrarea noastră încearcă să stabilească dacă acest parcurs este respectat și în cele patru cazuri analizate.

În ceea ce privește varietățile de capitalism, economiștii politici Peter Hall și David Soskice consideră că putem vorbi de economii capitaliste liberale (con competiția primează în fața cooperării), economii capitaliste coordonate (cooperarea primează în fața competiției) și economii capitaliste mixte. Michael A. Witt și Gregory Jackson propun o taxonomie similară, dar subliniază că ea este prea puțin utilă pentru înțelegerea evoluției economice a țărilor emergente sau a celor aflate în tranziție.

Taxonomia pe care ne-o propune economistul francez Bruno Amable conține 5 categorii: modelul bazat pe piață, modelul social-democrat, modelul continental european, modelul mediteranean și modelul asiatic. Primul, cel axat pe o piață cât mai puțin influențată de acțiunile statului, este echivalentul sistemului economic capitalist liberal descris de Hall și Soskice. Celelalte patru sunt construite în jurul criteriului geografic (abordare oarecum diferită față de cele pe care le-am putut vedea la autorii citați anterior).

Pornind de la bazele teoretice fixate de filosoful și economistul austro-ungar Karl Polanyi, Dorothee Bohle și Bela Greskovits ajung la concluzia că în Europa Centrală și de Est avem 3 tipuri de economii de piață. În primul rând, avem un capitalism neoliberal în statele baltice. Acest model se apropie foarte mult de ceea ce investorul și filosoful George Soros numește fundamentalismul pieței libere. În al doilea rând, avem un neoliberalism încorporat în țările care compun Grupul de la Vișegrad. În al treilea rând, în Slovenia putem observa un model aparte, neocorporatist, în care lipsește radicalismul pro-piață pe care îl vedem în zona baltică. Nu în ultimul rând, avem trei cazuri particulare: România, Bulgaria și Croația. Autorii susțin că România și Bulgaria au un număr important de caracteristici comune cu statele baltice, în timp ce Croația e mai apropiată de țările din Grupul de la Vișegrad. Lucrarea noastră încearcă să stabilească în ce măsură taxonomiile propuse de autorii menționați mai sus pentru cazurile analizate.

În ceea ce privește tranzitologia, unul din autorii importanți este Martin Seymour Lipset, care consideră că industrializarea, urbanizarea, educația și avuția formează de fapt împreună un singur factor, a cărui absență reprezintă un obstacol imens în calea încercărilor de democratizare. Lipset atrage atenția și asupra faptului că dezvoltarea economică în sine nu este suficientă pentru a alimenta un proces de democratizare încununat de succes. Mai este nevoie și de eficacitatea și legitimitatea sistemului politic.

Politologul Dankwart Rustow identifică mai multe elemente care în opinia lui sunt esențiale pentru reușita unui proces de democratizare. În primul rând, nu contează existența unui anumit nivel de dezvoltare socio-economică, ci cea a unității naționale. În al doilea rând, e nevoie de existența unor falii sociale care antrenează mai multe categorii și sunt formate în jurul unor inițiative modernizatoare. În al treilea rând, e nevoie de luarea unei decizii la nivel politic în sensul democratizării, decizie care poate apărea atât la grupările de opoziție, cât și la cei care dețin puterea. În al patrulea rând, avem perioada de acomodare, care în mod normal creează minimul consens necesar pentru funcționarea unei democrații.

Thomas Carothers este un critic al paradigmei tranziției. În accepțiunea lui această paradigmă conferă cu prea multă ușurință eticheta de „democrație”, ignorând vulnerabilitatea și reversibilitatea proceselor de democratizare. Totodată, este ignorată și populata zonă gri dintre spațiile democratice și cele autoritare. Politologul Seva Gunitsky ajunge la concluzia că tranzitologia acordă prea multă importanță factorilor interni, neglijând influențele externe. Astfel, el consideră că valurile democratice/autoritare sunt influențate de șocurile hegemonice (ascensiunea sau decăderea unor mari puteri).

În ceea ce privește partidele politice, Maurice Duverger vorbește de existența unor partide de cadre (dreapta eșichierului politic) și a unor partide de masă (stânga eșichierului politic). Această taxonomie este utilă mai ales pentru a înțelege sistemele de partide de dinainte de instalarea hegemoniei ideologice neoliberale. Politologul italian Mauro Calise consideră că țări precum Italia și Belgia merită eticheta de partitocrații. În anumite condiții, o democrație a partidelor se poate transforma într-un mutant descris în literatura de specialitate cu ajutorul conceptului de *partitocrație*. Într-un asemenea sistem, formațiunile politice ajung să monopolizeze statul, fiind astfel în poziția de a controla în totalitate forma și substanța politicilor votate de legislativ și puse în aplicare de executiv, împărțirea resurselor și a posturilor din

aparatur administrativ. În capitolul 5 arătăm că și unele din cazurile analizate, precum România sau Grecia, pot fi considerate partitocrații.

Juristul german Otto Kirchheimer a creat în anii 1950 un concept care nu pare să fie deloc afectat de trecerea timpului: conceptul de *catch-all party*. El consideră că epoca partidelor de masă începe să apună; din ce în ce mai multe formațiuni nu își mai propun să reprezinte interesele unor anumite categorii sociale, sau ale societății în ansamblul ei, ci își setează drept scop fundamental obținerea unui număr cât mai mare de voturi, printr-un discurs care să fie atractiv pentru o porțiune cât mai largă a comunității. În capitolul 5 arătăm că unele din partidele analizate, precum PSOE sau MSZP, adoptă cel puțin marțial modelul *catch-all*.

Din punct de vedere **metodologic**, lucrarea de doctorat apelează la instrumentul calitativ al analizei istorice. Chiar dacă recursul la cifre este omniprezent în paginile lucrării, scopul nostru nu este acela de a cuantifica, ci acela de a expune informații, informații din care încercăm să extragem raționamente și dovezi care confirmă/contrazic ipotezele noastre. Prin urmare, există posibilitatea ca în multe locuri lucrarea să semene mai degrabă cu una de istorie politică decât cu una de politologie; în pofida acestei impresii, atât punctul de plecare cât și destinația studiului nostru rămân solid ancorate în domeniul științelor politice.

Respingerea unei abordări metodologice cantitative a fost influențată și de un articol scris de politologul Michael C. Desch. Desch afirmă că fetișizarea rigorii metodologice de către unii politologi a afectat nivelul de relevanță al domeniului. Cu alte cuvinte, încercarea de a prelua în integralitate abordările metodologice specifice științelor exacte a redus capacitatea politologiei de a influența procesul decizional; din ce în ce mai puțini demnitari consultă literatura de specialitate atunci când redactează politici. Arătându-ne de acord cu observațiile lui Desch nu încercăm să sugerăm că folosirea unor instrumente metodologice cantitative în știința politică ar fi nocivă per se; ceea ce ne dorim să evidențiem este că optarea pentru realizarea unei analize istorice nu subminează caracterul științific al studiului nostru.

Capitolul al treilea este împărțit în patru subcapitole, dedicate țărilor analizate. Secțiunea României acoperă intervalul temporar 1879-1947. Este prezentat aici rolul important al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea în tranziția socialismului românesc dinspre narodnicism spre marxism, și în crearea în 1893 a primul partid social-democrat românesc. Chiar dacă

Dobrogeanu-Gherea este un teoretician remarcabil, care prin lucrarea *Neoiobăgia* încearcă să adapteze doctrina marxistă la realitățile românești, stânga democratică românească antebelică e incapabilă să evolueze din punct de vedere ideologic, organizațional și electoral. Partidul fondat în 1893 dispare în 1899 din cauza migrării unor membri marcanți la Partidul Național Liberal (PNL).

Socialistul Cristian Racovski va încerca să resusciteze embrionara mișcare marxistă românească, dar succesul acțiunilor sale va fi unul limitat. În anii Primului Război Mondial și la debutul perioadei interbelice asistăm la o temporară radicalizare a mișcării. Pe acest fundal se produce ruptura dintre comuniști și social-democrați. Aceștia din urmă vor încerca să se reorganizeze, beneficiind și de implicarea unor socialiști moderați proveniți din provinciile care s-au unit cu România în 1918. Per total, în perioada interbelică stânga democratică românească rămâne vulnerabilă din punct de vedere ideologic, organizațional și electoral.

În perioada 1938-1940, perioadă a unui regim autoritar de dreapta, unii lideri social-democrați aleg să colaboreze cu guvernul, punând sub semnul îndoielii atașamentul lor pentru principiile și valorile în numele cărora își desfășurau activitatea. În 1944, social-democrații devin aliații comuniștilor și contribuie la prăbușirea regimului fascist condus de Ion Antonescu. Ulterior, odată cu instaurarea regimului comunist, o parte a social-democrației este absorbită de formațiunea comunistă, în timp ce o altă parte ajunge în închisoare sau e nevoită să ia calea exilului.

Secțiunea dedicată Ungariei din capitolul trei acoperă perioada 1890-1948. Ca și în cazul românesc, anii antebelici sunt caracterizați de slăbiciune ideologică, organizațională și electorală. Socialismul maghiar nu beneficiază de anvergura unui ideolog ca Dobrogeanu-Gherea, și e afectat de numeroase slăbiciuni. Dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar în urma victoriei Antantei din Primul Război Mondial va deschide calea către subordonarea social-democrației maghiare de către comuniști, și către instaurarea unei efemere republici sovietice. Deznodământul acestei „aventuri” va fi instaurarea unei dictaturi de dreapta și decredibilizarea completă a social-democrației în ochii țărănimii.

Ca și în cazul românesc, socialiștii maghiari vor alege în anii interbelici să colaboreze cu un guvern autoritar de dreapta. Această colaborare le va permite să aibă reprezentare

parlamentară în mod constant, dar reprezentarea parlamentară nu va putea folosită în mod eficient pentru atingerea unor scopuri de natură socială sau economică. După 1945 instaurarea regimului comunist se va face cu sprijinul unor politicieni social-democrați, în timp ce alții vor ajunge la închisoare sau în exil.

Secțiunea dedicată Spaniei din capitolul trei acoperă perioada 1879-1939. Partidul Socialist Spaniol (PSOE) este înființat în 1879. Deși condițiile socio-economice sunt mai prielnice pentru un asemenea partid în Spania decât în România sau Ungaria, el va avea mari dificultăți în a se dezvolta în anii antebelici. Și stânga spaniolă este afectată de absența unui ideolog capabil să adapteze teoria marxistă la realitățile locale, ignorarea problemelor țărănimii fiind și aici un factor generator de vulnerabilitate. Alți factori sunt reprezentați de opoziția față de descentralizare și față de crearea de parteneriate cu forțele republicane progresiste.

Socialiștii aleg să colaboreze cu republicanii abia după 1909. Ca și în cazurile precedente, anii Primului Război Mondial sunt anii unei radicalizări incapabile să genereze dezvoltare organizațională și electorală. În 1923 în Spania e instaurată o dictatură de dreapta, cu care socialiștii vor alege să colaboreze. Prăbușirea acestei dictaturi în 1931 deschide calea către instaurarea unei republici democratice. Între 1931 și 1936 vor alterna momentele de colaborare și cele de tensiune dintre socialiști și republicani. Socialiștii vor fi capabili să impună o serie de măsuri cu impact social și economic pozitiv, dar în cele din urmă mai multe erori tactice vor facilita prăbușirea republicii și izbucnirea unui război civil în care în cele din urmă fasciștii vor avea câștig de cauză. Oamenii de stânga vor fi victime ale teribilei represiuni fasciste sau vor fi nevoiți să ia calea exilului.

Secțiunea dedicată Greciei din capitolul trei acoperă perioada 1918-1967. Condițiile socio-economice pentru dezvoltarea socialismului sunt mai neprielnice în Grecia decât în Spania, Ungaria, sau chiar și România. Proletariatul e subdezvoltat, naționalismul e în plină ascensiune, iar țărănimea nu a fost afectată de lungi perioade de dominație a marilor proprietari agricoli. Primul partid socialist cu adevărat notabil apare în spațiul elen abia în 1918, și devine foarte rapid un satelit al Kremlinului. Spre deosebire de cazurile precedente, în perioada interbelică formațiunea comunistă va avea reprezentare parlamentară, iar cea social-democrată se va scâlda într-o completă irelevanță.

Comuniștii vor fi fideli proiectului stalinist, în timp ce autoritățile vor impune diverse obstacole care le vor îngreuna activitatea. În 1936 instaurarea unui regim autoritar de dreapta va duce la scoaterea în afara legii a formațiunii comuniste. Ocuparea Greciei de către forțe armate naziste și fasciste va oferi comuniștilor o nesperată ocazie de a se dezvolta organizațional; rezistența armată va avea un pilon în mișcarea comunistă. După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, forțele paramilitare comuniste vor lupta într-un război civil împotriva forțelor naționaliste. Acestea din urmă vor avea câștig de cauză datorită implicării anglo-americane. După 1949 comuniștii vor fi nevoiți să își continue activitatea în clandestinitate și exil.

În anii 1950 în Grecia va fi edificată cu sprijin american o democrație iliberală. Un partid socialist creat ca un paravan pentru comuniști, dar care se va autonomiza pe parcurs, va începe să devină din ce în ce mai important pe scena politică. În cele din urmă formațiunea socialistă va deveni satelitul unei grupări liberale conduse de Georgios Papandreou, unica structură capabilă să pună capăt hegemoniei conservatoare. Succesele lui Papandreou vor provoca o lovitură de stat militară, care va instaura un regim autoritar în 1967. Socialiștii și liberalii vor fi nevoiți să își continue activitatea în clandestinitate sau exil.

Capitolul al patrulea este dedicat perioadelor autoritare/totalitare. În România regimul comunist se menține între 1948 și 1989, traversând mai multe faze de închistare și deschidere ideologică. Mai mulți deținuți politici social-democrați sunt eliberați din închisori în 1955-1956, și social-democrații din exil rămân activi până în anii 1960, dar per total acțiunile clandestine/externe ale stângii democratice nu au vreun impact asupra stabilității regimului. Decisive pentru prăbușirea acestuia vor fi schimbările de abordare ale Kremlinului și dificultățile socio-economice interne produse de preluarea modelului comunist est-asiatic.

În Ungaria regimul comunist supraviețuiește de asemenea până în 1989. Acesta este însă zguduit de Revoluția din 1956, revoluție cu un profund substrat socialist (a beneficiat atât de implicarea proletariatului, cât și de implicarea unor intelectuali de stânga). După 1956 asistăm la o liberalizare a comunismului maghiar, liberalizare ce va permite în anii 1980 formarea unor structuri democratice informale în interiorul partidului-unic. Aceste structuri vor avea un rol esențial în tranziția negociată din 1989.

În Spania regimul fascist se va prăbuși în 1975, odată cu moartea lui Francisco Franco. Până atunci socialiștii vor fi activi atât în interiorul, cât și în afara țării, beneficiind de susținerea partidelor socialiste occidentale. Treptat vor apărea conflicte între socialiștii din interior și cei din exterior. Falia era și una generațională. În cele din urmă tinerii din Spania conduși de Felipe Gonzalez vor prelua controlul asupra partidului.

În Grecia dictatura militară durează doar 7 ani. Opoziția din exil va fi condusă de socialistul Andreas Papandreou, fiul liberalului Georgios Papandreou. Cu toate acestea, în momentul schimbării de regim, puterea va fi preluată de conservatori. Ei vor trebui însă să se confrunte cu prima formațiune socialistă din istoria Greciei capabilă să preia guvernarea, PASOK.

Capitolul al cincilea este capitolul principal al tezei, fiind dedicat perioadelor de tranziție. În România schimbarea de regim este una violentă, dictatorul Nicolae Ceaușescu și soția lui fiind executați. Puterea va fi preluată de fostul demnitar comunist Ion Iliescu, ce va fonda un partid (FSN) care se va declara a fi social-democrat. FSN va câștiga primele alegeri libere și democratice din istoria României în 1990, dar ulterior va acționa într-o manieră compatibilă doar parțial cu doctrina social-democrată. Sub coordonarea FSN/FDSN/PDSR, tranziția românească va înainta anevoios, România fiind un regim hibrid în perioada 1990-1995.

Din punct de vedere economic, România se află în perioada 1990-1992 în zodia neodezvoltaționismului liberal. În 1992 Ion Iliescu și FDSN vor câștiga alegerile prezidențiale/parlamentare, iar filosofia noului cabinet va fi una neodezvoltaționist populistă, mai apropiată de social-democrația de inspirație keynesiană specifică stângii occidentale postbelice. În 1996 Iliescu și partidul său pierd guvernarea, urmând să o recâștige în 2000.

În 2000 conducerea guvernului e preluată de social-democratul Adrian Năstase, care va coordona o îndepărtare a social-democrației românești de filosofia keynesiană și o apropiere a acesteia de curentul Third Way patronat de Tony Blair și Anthony Giddens. În aceeași perioadă, problemele cu corupția ale social-democrației românești se acutizează, lucru care va duce la pierderea alegerilor prezidențiale/parlamentare din 2004.

În 2005 în alegerile interne din PSD Ion Iliescu este învins de către centristul Mircea Geoană. Înfrângerea lui Iliescu este sinonimă cu abandonarea cvasi-completă de către PSD a

viziunii intervenționiste și cu apropierea și mai pronunțată a partidului de modelul Third Way. În acest context se încheie tranziția românească pe 1 ianuarie 2007, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană (UE). Trebuie menționat că social-democrații, chiar dacă sunt responsabili pentru menținerea României în zona gri dintre democrație și autoritarism între 1990 și 1995, au avut ulterior un rol important în aderarea României la NATO și UE.

În Ungaria tranziția este una pașnică, negociată. Partidul Comunist nu este dizolvat, ca în România, ci este transformat într-o formațiune socialistă (MSZP). MSZP pierde alegerile din 1990, dar le câștigă pe cele din 1994, preluând guvernarea alături de o grupare liberală. Ambiguitatea ideologică a socialismului maghiar din perioada interbelică se menține și după 1990. Guvernul condus de Gyula Horn va impune măsuri drastice de austeritate, până când aceste măsuri vor fi blocate de aripa populistă de stânga a partidului. Cu toate acestea, socialiștii vor pierde alegerile parlamentare din 1998.

Socialiștii vor reveni la guvernare în 2002, avându-l ca vârf de lance pe tehnocratul Peter Medgyessy. Preluarea de către partid a modelului Third Way începuse deja. În 2004 Medgyessy va fi înlocuit la conducerea guvernului de către centristul Ferenc Gyurcsany. În perioada 2002-2006 ambii premieri vor lua măsuri cu un impact socio-economic relativ pozitiv. După 2006 însă Gyurcsany va impune, și din cauza declanșării crizei economice globale, măsuri de austeritate draconice. Aceeași filosofie o va avea și succesorul său, Gordon Bajnai. În 2010 MSZP era un partid complet subordonat în fața neoliberalismului.

Tranziția maghiară se încheie în 2004, odată cu aderarea Ungariei la UE. Socialiștii maghiari nu apropie Ungaria de zona regimurilor hibride, și au un rol important în aderarea Ungariei la NATO și UE. Cu toate acestea, eșecurile guvernamentale ale lor de după 2006 vor deschide calea către edificarea unei democrații iliberale de către Viktor Orbán după 2010.

În Spania tranziția este una pașnică, negociată. Până în 1982 puterea e deținută de conservatori, care, beneficiind de sprijinul monarhului, vor reuși să respingă o tentativă militară de lovitură de stat. Socialiștii vor renunța la componenta marxistă a ideologiei lor, înlocuind-o la nivel declarativ cu o componentă keynesiană. Sub conducerea lui Felipe Gonzalez ei vor reuși treptat să obțină monopolul asupra zonei stângi a eșichierului politic spaniol, marginalizându-i pe comuniști. În 1982 vor ajunge la guvernare, funcția de premier fiind preluată de Felipe Gonzalez.

În primii 7-8 ani de guvernare, socialiștii vor renunța din ce în ce mai mult la componenta keynesiană a programului lor, apropiindu-se de neoliberalism. În cazul lor poate fi folosită eticheta de *Third Way avant la lettre*. Această transformare va provoca tensiuni din ce în ce mai aprinse între socialiști și sindicate. Cu toate acestea, socialiștii reușesc să câștige și alegerile din 1986 și 1989. Populația aprecia reformele socio-culturale progresiste; totodată, reforme cu un impact social pozitiv fuseseră impuse și în domenii precum educația și sănătatea.

După 1989 PSOE revine din punct de vedere doctrinar într-o zonă mai apropiată de filosofia keynesiană specifică social-democrației postbelice. Pe de altă parte însă, problemele legate de corupție ale formațiunii se agravează. În 1996, când se produce dubla alternanță la putere, iar tranziția spaniolă poate fi considerată încheiată, socialiștii lasă în urmă din punct de vedere socio-economic o moștenire ambivalentă.

PSOE a avut fără îndoială un rol pozitiv în procesul de democratizare a Spaniei. Inițial socialiștii s-au opus aderării Spaniei la NATO și UE, dar odată cu abandonarea marxismului au renunțat și la discursul anti-imperialist și au devenit susținători ai apartenenței euro-atlantice a statului iberic.

În Grecia primii 7 ani ai tranziției sunt controlați de către conservatori. În acest timp PASOK devine din ce în ce mai puternic, reușind să monopolizeze partea stângă a eșichierului politic, marginalizându-i pe comuniști. Din punct de vedere ideologic, PASOK îmbină elementele marxiste cu cele keynesiene. Andreas Papandreou conduce formațiunea într-o manieră autoritară.

Alegerile parlamentare din 1981 sunt câștigate de PASOK, și Andreas Papandreou devine premier. Dintre toate cazurile analizate, guvernarea PASOK din perioada 1981-1985 este cea mai apropiată de filosofia keynesiană specifică social-democrației postbelice occidentale. Lucrurile se schimbă însă după 1985, când cabinetul condus de Papandreou va încerca să impună o serie de măsuri de austeritate. În cele din urmă se va renunța la o parte din aceste măsuri, dar tranziția PASOK dinspre keynesianism spre un model *Third Way avant la lettre* începuse deja. După ce în 1989 două runde de alegeri parlamentare au rezultate neconcludente, în 1990 conservatorii vor reveni la putere.

PASOK a avut un impact pozitiv asupra democratizării Greciei, și, la fel ca PSOE, a renunțat treptat la atitudinile ostile față de NATO și UE. Pe de altă parte, socialiștii au pivotat în cele din urmă spre centru, la fel ca PSD, MSZP și PSOE, și au avut de suferit atât din cauza stilului autoritar de conducere al lui Andreas Papandreou, cât și din cauza scandalurilor de corupție.

Capitolul al șaselea e dedicat perioadei pe care o denumim folosind conceptul de post-tranziție. În România după 2007 PSD continuă să fie fidel modelului Third Way, liderul PSD Victor Ponta fiind un apropiat al lui Tony Blair. După 2015, când Victor Ponta pierde atât conducerea PSD cât și conducerea guvernului, PSD revine într-o zonă mai ambiguă din punct de vedere ideologic. Președintele PSD Liviu Dragnea, om politic implicat în scandaluri de corupție, apropie social-democrația românească de panta iliberală promovată de Viktor Orban. După ce Dragnea este încarcerat în 2019, incertitudinea din jurul PSD crește. Aflat în declin electoral și organizațional, partidul pare să revină sub conducerea lui Marcel Ciolacu spre modelul Third Way promovată de Mircea Geoană. Tranziții spre un neodezvoltaționism apropiat de social-democrația keynesiană sau spre iliberalism rămân însă și ele posibile.

În Ungaria, pe măsură ce Viktor Orban își consolidează democrația iliberală, MSZP devine din ce în ce mai șubred, atât electoral, cât și organizațional. Din punct de vedere ideologic, partidul pare să fi încrămățit în zona centristă promovată de Ferenc Gyurcsany, ceea ce îi subminează șansele de redresare.

În Spania social-democrația pare să își fi recăpătat energia din perioada în care era condusă de Felipe Gonzalez, în condițiile în care din punct de vedere ideologic este mai îndepărtată de centru decât în anii 1980. PSOE a revenit la guvernare în 2004, sub conducerea lui Jose Luis Rodriguez Zapatero respingând atât intervenționismul de factură keynesiană, cât și centrismul promovată de Giddens. Zapatero a fost adeptul unui republicanism civic inspirat de Philip Pettit și John Rawls. După 2008 el a fost însă nevoit să impună măsuri de austeritate în contextul crizei economice globale, ceea ce a facilitat revenirea la putere a conservatorilor în 2011. Sub conducerea lui Pedro Sanchez PSOE a revenit la guvernare în 2018, având un program mult mai apropiat de social-democrația keynesiană decât cabinetele Gonzalez sau Zapatero.

În Grecia socialiștii au revenit la guvernare sub conducerea lui Andreas Papandreou în 1993. Papandreou a decedat în 1996, fiind înlocuit la conducerea partidului și a guvernului de către centristul Costas Simitis. Sub conducerea lui Simitis, tranziția PASOK spre neoliberalism a continuat. Această tranziție a ajuns la apogeu abia după ce George Papandreou, fiul lui Andreas, a devenit premier în 2009. Măsurile de austeritate draconice impuse de PASOK în perioada 2009-2011 au distrus partidul atât din punct de vedere electoral, cât și din punct de vedere organizațional. Între 2012 și 2015 PASOK a fost membru al unui coaliții guvernamentale conduse de liderul conservator Antonis Samaras, iar în 2018 s-a transformat într-o grupare centristă numită *Mișcarea pentru Schimbare* (KA).

În secțiunea dedicată **concluziilor** verificăm, raportându-ne la informațiile prezentate de-a lungul tezei, valoarea de adevăr a ipotezelor. Prima ipoteză (*Pivotarea ideologică a social-democrației occidentale dinspre keynesianism spre neoliberalism, completată în anii 1990, s-a propagat dinspre centru spre periferie și semi-periferie, influențând în mod decisiv evoluția doctrinară a partidelor analizate*) este confirmată. Social-democrația germană, care începând din 1959 se afla într-un lent, dar neîntrerupt proces de apropiere de centrul politic, a influențat parcursul ideologic al PSD (la începutul anilor 2000), MSZP (la începutul anilor 1990) și PSOE (spre finalul anilor 1970). În cazul elen, cea mai importantă a fost influența franceză; deradicalizarea lui Mitterand a fost un factor care a favorizat deradicalizarea lui Papandreou. Acel model *Third Way avant la lettre* îmbrățișat de Gonzalez (și într-o măsură mai mică și de Papandreou) copia tendințe deja prezente în spațiul occidental.

Cea de-a doua ipoteză (*Pivotarea social-democrațiilor din cele patru țări spre centru s-a produs și din cauza constrângerilor impuse de instituții precum Fondul Monetar Internațional sau Comisia Europeană*) este confirmată. În toate cele patru cazuri întâlnim dovezi care susțin afirmația noastră. FMI a fost în repetate rânduri un avocat al austerității de inspirație neoliberală. Aderarea la CE/UE (și în cazurile Spaniei și Greciei aderarea la zona euro) a fost condiționată de implementarea unor reforme structurale incompatibile cu filosofia keynesiană. Apartenența europeană a celor patru state a fost per total un factor de progres, dar a contribuit și la slăbirea caracterului de stânga al unor partide precum PSD, MSZP, PSOE și PASOK.

Cea de-a treia ipoteză (*Natura regimului autoritar înlăturat (comunist sau radical de dreapta) a contribuit la diluarea/menținerea caracterului de stânga al formațiunilor social-*

democrate în perioada de tranziție) nu este validă. Într-adevăr pivotările spre centru ale PSD (1989-2007) și MSZP (1989-2010) sunt mai accentuate decât cele ale PSOE (1975-1996) și PASOK (1974-1990), însă asta nu din cauza naturii trecutului autoritar, ci din cauza faptului că intervalele de timp analizate sunt diferite. Amploarea compromisului dintre stânga occidentală și neoliberalism nu era la fel de mare în anii 1980 ca în anii 2000.

Cea de-a patra ipoteză (*Evoluția doctrinară a celor patru partide în perioada de tranziție a fost influențată de faptul că istoria lor de dinainte de schimbarea de regim a stat sub semnul eterogenității ideologice*) este confirmată. În toate cele patru cazuri avem de-a face înainte de 1945 cu un „marxism decofeinizat”. Reamintim faptul că socialiștii din România, Ungaria, Spania și Grecia nu au beneficiat de prezența unui ideolog autohton capabil să alimenteze atât dezvoltarea organizațională cât și adaptarea teoriei marxiste la realitățile locale (Constantin Dobrogeanu-Gherea reprezintă poate unica excepție). Fără îndoială programele politice ale socialiștilor erau înainte de 1945 mai mult decât progresiste, la fel ca și multe din acțiunile lor. Nu trebuie însă uitat că în diferite momente din istoria lor, socialiștii din România, Ungaria și Spania au ales să colaboreze cu regimuri autoritare de dreapta. Cu alte cuvinte, ei au dezvoltat încă din perioada interbelică o disponibilitate către compromis, disponibilitate care în perioada tranziției a facilitat pivotarea spre centru.

Prima ipoteză legată de întrebarea secundară a cercetării (*Formațiunile social-democrate au avut un impact pozitiv asupra proceselor de democratizare din România, Ungaria, Spania și Grecia*) poate fi considerată validă, dar aici trebuie făcute observații pentru fiecare caz în parte. Social-democrații au menținut România în categoria regimurilor hibride până în 1995, și au avut acțiuni nocive pentru stabilitatea democrației românești și ulterior. În Ungaria politicile economice ale cabinetelor Gyurcsány și Bajnai sunt cele care au făcut posibilă victoria covârșitoare a lui Viktor Orbán din 2010 și deriva populistă care a urmat. În Spania politici socio-economice ale cabinetelor Gonzalez și Zapatero au apropiat țara de modelul fundamentalist al pieței libere, dar acest model nu a fost niciodată adoptat în integralitate, iar astăzi Pedro Sanchez pare să redeva partidului identitatea socialistă estompată începând cu anii 1980. În Grecia după 2009 PASOK a contribuit în mod constant la subminarea democrației elene prin politicile socio-economice implementate și prin ignorarea voinței populare.

A doua ipoteză legată de întrebarea secundară a cercetării (*Preluarea de către cele patru partide a doctrinei Third Way a dus la implementarea unor politici care au avut un rol semnificativ în menținerea decalajelor socio-economice dintre cele patru țări și nucleul Uniunii Europene*) poate fi considerată validă. Politicile de austeritate, demantelarea sistemului public, măsurile de dereglementare, flexibilizarea pieței muncii, slăbirea sindicatelor, lipsa unor sisteme de taxare echitabile, toate acestea au contribuit la menținerea decalajelor de dezvoltare amintite. Nu se poate spune că în privința anumitor indicatori nu s-ar fi făcut progrese în ultimele decenii, dar țelul atingerii standardelor de viață occidentale (standarde care la rândul lor sunt subminate de politicile neoliberale) rămâne un miraj.

În ceea ce privește **limitele cercetării**, trebuie menționat că eșafodajul metodologic al lucrării ar fi putut beneficia de pe urma introducerii unor instrumente cantitative. Nu avem pretenția de a declara că am oferit un răspuns definitiv și exhaustiv la întrebările cercetării. Abordările reduționiste trebuie întotdeauna evitate; noi am indicat câțiva factori care se află în spatele transformărilor ideologice suferite de socialiștii din România, Ungaria, Spania și Grecia în anii tranziției. Totodată, am evidențiat și câteva efecte ale acestor transformări. Dar o imagine de ansamblu atât de vastă e greu de surprins în integralitate; noi studii ar putea cu siguranță să nuanțeze sau să completeze concluziile noastre. Cercetarea noastră s-a concentrat cu precădere asupra unor aspecte politico-economice; cercetări viitoare ar putea să acorde o mai mare importanță unor subiecte precum inegalitățile de gen, respectarea drepturilor comunității LGBT, încălzirea globală, imigrația etc.

Bibliografie selectivă

AMABLE Bruno, *The Diversity of Modern Capitalism*, Oxford University Press, New York, 2003.

APOSTOL Ion, SCÂNTEIE Ion, *Eftimie Gherman - 30 de ani de exil*, Editura Uranus, București, 2007.

ASLUND Anders (ed.), *Market socialism or the restoration of capitalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

AXENCIUC Victor, *Avuția națională a României. Cercetări istorice comparate 1860-1939*, Centrul Român de Economie Comparată și Consensuală, București, 2000.

BAIROCH Paul, „International Industrialization Levels from 1750 to 1980”, *The Journal of European Economic History*, 11, nr. 2, 1982, pp. 269-333.

BAIROCH Paul, *L'agriculture des pays developpes. 1800 a nos jours. Production – Productivite – Rendements*, Economica, Paris, 1999.

BAIROCH Paul, *Victoires et deboires. Histoire economique et sociale du monde du XVIe siecle a nous jours*, vol. II, Gallimard, Paris, 1997.

BALFOUR Sebastian (ed.), *The Politics of Contemporary Spain*, Routledge, New York, 2005.

BAN Cornel, *Dependență și dezvoltare: economia politică a capitalismului românesc*, editura Tact, Cluj-Napoca, 2014

BAN Cornel, *Ruling ideas: how global neoliberalism goes local*, Oxford University Press, New York, 2016.

BARBU Daniel, *Indistinția: o cronică a sfârșitului politicii românești*, Editura Art, București, 2010.

BARBU Daniel, *Între timp. Amintiri din casa Cezarului*, Litera, București, 2017.

BARBU Daniel, *Republica absentă – Politică și societate în România postcomunistă*, editura Nemira, București, 2004.

BAUER Otto, *The Question of Nationalities and Social Democracy*, University of Minnesota Press, Minneapolis and London, 2000.

BĂILEȘTEANU Florin, *Români celebri din străinătate*, editura România Press, București, 2005.

BEAUD Jean-Pierre, PREVOST Guy (ed.), *La social-democratie en cette fin de siècle – Late Twentieth Century Social Democracy*, Presses de l'Universite du Quebec, Quebec, 1995.

BEEVOR Anthony, *The Battle for Spain: The Spanish Civil War, 1936–1939*, Penguin Books, London, 2006.

BENNASSAR Bartolome, *Războiul civil din Spania*, editura All, București, 2009.

BEREND Iván T., *Central and Eastern Europe 1944-1993: detour from the periphery to the periphery*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

BEREND Iván T., RÁNKI György, *The European Periphery an Industrialization 1780-1914*, Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1982.

BERNSTEIN Eduard, *Ferdinand Lassalle as a Social Reformer*, Swan Sonnenschein & Co., London, 1893.

BERNSTEIN Eduard, „Socialism in the German Reichstag and on the German Throne”, în *Time*, March 1890, pp. 276-283.

BERNSTEIN Eduard, *The Preconditions of Socialism*, edited by Henry Tudor, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

BLAIR Tony, SCHROEDER Gerhard, *Europe: The Third Way/Die Neue Mitte*, The Friedrich Ebert Foundation, South Africa Office, iunie 1998.

BLASIUS Iulia, GOMBERT Tobias, KRELL Christian (et al.), *Fundamentele democrației sociale: Manual de democrație socială I*, editura Cartier, Chișinău, 2012.

BOBBIO Norberto, *Dreapta și stânga. Rațiuni și semnificații ale unei diferențieri politice*, traducere din italiană de Michaela Șchiopu, cuvânt înainte de Aurelian Crăiuțu, editura Humanitas, București, 1999.

BOBBIO Norberto, „Riformismo, socialismo, egualianza”, *Mondoperaio*, nr. 5, May 1985.

BOBBIO Norberto, *Which socialism? Marxism, Socialism and Democracy*, translated by Roger Griffin, edited and introduced by Richard Bellamy, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1987.

BOCA Ioana, *1956 – Un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*, Fundația Academic Civică, București, 2001.

BOHLE Dorothee, GRESKOVITS Bela, *Capitalist Diversity on Europe's Periphery*, Cornell University Press, London, 2012.

BONNIE Field N., BOTTI Alfonso (eds.), *Politics and Society in Contemporary Spain. From Zapatero to Rajoy*, Palgrave MacMillan, New York, 2013.

BOUZOV Vihren (ed.), *Cross-Border Cooperation, Security and Development Perspectives of the Wider Black Sea Region*, Proceedings of International Scientific Conference, Veliko Turnovo, 2018, Gabor Eugen, Modernisation and Underdevelopment in the Balkans from a Socialist Perspective: Christian Rakovsky, pp. 240-248.

BOX-STEFFENSMEIER Janet M., TATE Katherine, „Data Accesibility in Political Science: Putting the Principle into Practice” in *PS: Political Science and Politics*, Vol. 28, No. 3 (Sep., 1995), pp. 470-472.

BOX-STEFFENSMEIER Janet M., BRADY Henry E., COLLIER David (ed.), *The Oxford Handbook of Political Methodology*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

BOZOKI András, ISHIYAMA John T. (eds.), *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*, M. E. Sharpe, Armonk and London, 2002.

BROADBERRY Stephen, O'ROURKE Kevin H. (eds.), *The Cambridge Economic History of Modern Europe*, Volume 2: 1870 to the Present, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

BUCHET Constantin, *Social-democrația încarcerată: evoluții politice interne și reacții internaționale: 1946-1969*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005.

BUTI Daniel, RADU Alexandru (editori), *România între lucrul bine făcut și marea unire*, editura Pro Universitaria, București, 2015.

CALAFETEANU Ion, *Politică și exil: din istoria exilului românesc: 1946-1950*, Editura Enciclopedica, București, 2000.

CALISE Mauro, „The Italian Particracy: Beyond President and Parliament”, *Political Science Quarterly*, 109-3, 1994, pp. 441-460.

CAMPILLO MADRIGAL Óscar, *Zapatero. Presidente a la Primera*, La Esfera de los Libros, Madrid, 2004.

CAROTHERS Thomas, „The End of the Transition Paradigm”, în *Journal of Democracy*, vol. 13, no. 1, January 2002, pp. 5-21.

CHILDS David, *The Two Red Flags: European Social Democracy and Soviet Communism since 1945*, Routledge, London & New York, 2000.

CHIRCA Gabriel D., *Spania și Franco: percepții occidentale în perioada 1936-1945*, Editura Pro Universitaria, București, 2012.

CIACHIR Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.

CISTELECAN Alex, STATE Andrei (coord.), *Plante exotice: Teoria și practica marxștilor români*, Tact, Cluj-Napoca, 2015.

CLOGG Richard, *A Concise History of Greece*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

CLOGG Richard, *Parties and Elections in Greece. The Search for Legitimacy*, Durham University Press, Durham, North Carolina, 1987.

CLOSE D. H., *Greece since 1945. Politics, Economy and Society*, Routledge, London and New York, 2002.

COLE G. D. H., *A History of Socialist Thought*, Volume 3, Part II, „The Second International: 1889-1914”, MacMillan & Co Ltd., London, 1963.

COLE G. D. H., *A History of Socialist Thought*, Volume 4, Part I, „Communism and Social Democracy: 1914-1931”, MacMillan & Co Ltd., London, 1958.

COLE G. D. H., *A History of Socialist Thought*, Volume V, „Socialism and Fascism: 1931-1939”, MacMillan & Co Ltd., London, 1961.

COMAN Ramona, *Europeanisation et cooperation paneuropeenne des partis politiques. Une perspective roumaine*, Editura Universității din București, București, 2005.

CONSTANTIN Maria-Gabriela (coord.), *Cealaltă revoluție: antologie de povestiri contemporane maghiare despre Revoluția din 1956*, Curtea Veche Publishing, București, 2017.

CONSTANTINIU Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ediția a 4-a, revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.

COULOUMBIS Theodore A., KARIOTIS Theodore, BELLOU Fotini, *Greece in the twentieth century*, Frank Cass Publishers, London and New York, 2004.

CROUCH Colin, *Post-democracy*, Polity Press, Cambridge, 2005.

CURAJ Adrian, DECA Ligia, EGRON - POLAK Eva, SALMI Jamil, *Higher Education Reforms in Romania. Between the Bologna Process and National Challenges*, Springer, 2015.

DALLIN Alexander, PATENAUDE Bertrand (eds.), *Stalin and Stalinism*, Garland Publishing, Inc., New York and London, 1992.

DE MONTBRIAL Thierry, *Jurnal românesc – Journal de Roumanie*, traducere de Doina Romanenko, editura RAO, București, 2012.

DE WAELE Jean-Michel (ed.), *Clivajele politice din Europa Centrală și de Est*, editura Institutul European, Iași, 2011.

DE WAELE Jean-Michel (ed.), *Partide politice în Europa centrală și de est*, editura Humanitas, București, 2003.

DE WAELE Jean-Michel, ESCALONA Fabien, VIEIRA Mathieu (eds.), *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2013.

DENITCH Bogdan, *The end of the Cold War: European unity, socialism, and the shift in global power*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1990.

DERFLER Leslie, *Socialism since Marx: a Century of the European Left*, Palgrave Macmillan, New York, 1973.

DESCH Michael C., *The Chronicle of Higher Education*, „How Political Science Became Irrelevant. The field turned its back on the Beltway”, February 27, 2019, disponibil la <https://www.chronicle.com/article/How-Political-Science-Became/245777>.

DIALLA Ada, „Greek Perceptions of the Russian Revolution of 1905: "Russia Overcoming Russia" ”, în *Cahiers du Monde russe*, Vol. 48, No. 2/3, Les résonances de 1905 (Apr. - Sep., 2007), pp. 463-476.

DIAMOND Lary Jay, „Thinking about Hybrid Regimes”, *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, April 2002, pp. 21-35.

DIMITRIU Adrian, *Note de drum. Lupta pentru supraviețuire a social-democrației române(1944-1980)*, Fundația „Constantin Titel-Petrescu”, București, 1994.

DOBRESCU Smaranda, *Social-democrația. Iluzie și realitate*, editura Niculescu, 2006.

DOBROGEANU-GHEREA Constantin, *Neoiobăgia. Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare*, Editura Librăriei SOCEC & Comp., Societate Anonimă, București, 1910.

DOBROGEANU-GHEREA Constantin, *Opere Complete*, vol. 1-5, ediție îngrijită de Ion Popescu-Puțuri Editura Politică, București, 1976.

DRAGNE Florea, SCURTU Ioan, *Culegere de texte privind istoria mișcării muncitorești din România*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

DUMITRESCU Vasile C. , *O istorie a exilului românesc (1944-1989)*, editura Victor Frunză, București, 1997.

DUVERGER Maurice, „Factors in a Two-Party and Multiparty Systems” in *Party Politics and Pressure Groups: A Comparative Introduction*, Thomas Y. Crowell, New York, 1972.

DUVERGER Maurice, *Les partis politiques*, Armand Colin, Paris, 1976.

ENGELS Frederick, *Socialism: Utopian and Scientific*, in MARX Karl, ENGELS Frederick, *Selected Works*, volume 3, Progress Publishers, Moscow, pp. 95-151.

ERÉNYI Tibor, *Szocializmus a századelőn*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979.

EVANS Peter, *Embedded autonomy: states and industrial transformation*, Princeton University Press, Princeton, 1995.

FEATHERSTONE Kevin, PAPADIMTRIOU Dimitris, *The Limits of Europeanization: Reform Capacity and Policy Conflict in Greece*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.

FEITL István, SIPOS Balázs (eds.), *Regimes and Transformations. Hungary in the Twentieth Century*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2005.

FERNANDEZ BENEDICTO Carla, „An international perspective on Spanish socialism: The role of the British Labour Party in the rise of the PSOE, 1974–77” in *International Journal of Iberian Studies*, Sep 2019, Vol. 32 Issue 3, pp. 137-157.

FRIEDMAN Milton, *Capitalism and Freedom*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 2002.

FUKUYAMA Francis, *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York, 1992.

GABOR Eugen, „A treia cale și social-democrația în România și Ungaria. Transformările ideologice ale stângii democratice contemporane și consecințele acestora”, *Perspective Politice*, Vol. 10, Nr. 02, An 10 (2018), pp. 99-118.

GABOR Eugen, „Gyorgy Lukacs and Stalinism: A Complex Relationship and Its Relevance for the Politics of the 21st Century”, in *European Journal of Transformation Studies*, Vol. 5, Nr. 2, 2017, pp. 49-59.

GABOR Eugen, „România – Regim hibrid? Rolul social-democrațiilor în traiectoria unei democratizări”, *Perspective Politice*, Vol. 10, Nr. 01, An 10 (2018), pp. 29-48.

GALLOWAY George, WYLIE Bob, *Prăbușirea: Ceaușeștii și revoluția română*, Viga, București, 2013.

GEOANĂ Mircea, *Modelul social românesc: calea către o altă Românie*, Editura Economică, București, 2008.

GHERGHINA Sergiu (ed.), *Cine decide? Partide, reprezentanți și politici în Parlamentul României și cel European*, editura Institutul European, Iași, 2010.

GHERGHINA Sergiu, MIȘCOIU Sergiu, (eds.), *Democratizare și consolidare democratică în Europa Centrală și de Est*, Institutul European, Iași, 2014.

GHERGHINA Sergiu, MIȘCOIU Sergiu, SOARE Sorina (eds.), *Populismul contemporan. Un concept controversat și formele sale diverse*, editura Institutul European, Iași, 2011.

GHERMAN Eftimie, *Memorii. Contribuții la istoria mișcării socialiste*, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu”, București, 2000.

GIDDENS Anthony, *A Harmadik Út. A Szociáldemokrácia megújulása*, fordította Battyán Katalin, Agóra Marketing, Budapest, 1998.

GIDDENS Anthony, *Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics*, Polity Press, Cambridge, 2007.

GIDDENS Anthony, HUTTON Will (eds.), *Global Capitalism*, The New Press, New York, 2000.

GILLESPIE Richard, *Spain and the Mediterranean: developing a European policy towards the south*, St. Martin's Press, Inc., New York, 2000.

GILLESPIE Richard, *The Spanish Socialist Party: A History of Factionalism*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

GOODIN Robert E., TILLY Charles (eds.), *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2006.

GORBACIOV Mihail, *Amintiri. Viața mea înainte și după perestroika*, Litera, București, 2013.

GOUNARIS Basil, CHRISTOPOULOS Marianna, „Reassessing the Greek National Schism of World War I: The Ideological Parameters”, în *The Historical Review/La Revue Historique*, vol. XV, 2018, pp. 234-268.

GRAHAM Helen, *Socialism and War: the Spanish Socialist Party in Power and Crisis, 1936-1939*, Cambridge University Press, 1991.

GRANVILLE Johanna, „Imre Nagy aka „Volodya” – A Dent in Martyr's Halo?”, in *Cold War International History Project Bulletin*, no. 5 (Woodrow Wilson Center for International Scholars, Washington, DC), Spring, 1995.

GRIFFIN William D., ORTIZ-GRIFFIN Julia L., *Spain and Portugal today*, Peter Lang Publishing, New York, 2003.

GRIGORESCU Constantin (coord.), *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european, 1989*, Editura Expert, București, 1993.

GRYZMALA-BUSSE Anna, *Redeeming the Communist Past. The Regeneration of Communist Parties in East Central Europe*, Cambridge University Press, New York, 2004.

GRYZMALA-BUSSE Anna, *The Organizational Strategies of Communist Parties in East Central Europe, 1945-1989*, East European Politics and Society, vol. 15, nr. 02, 2001, pp. 421-453.

GUNITSKY Seva, *Aftershocks: Great Powers and Domestic Reforms in the Twentieth Century*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2017.

GUNTHER Richard, DIAMA NDOUROS P. Nikoforos, SOTIROPOULOS Dimitri A., (eds.), *Democracy and the state in the new Southern Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2006.

HALL Peter A., SOSKICE David (eds.), *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford University Press, New York, 2001.

HATZIS Aristides, „A Political History of Modern Greece 1821–2018”, In: MARCIANO Alain, RAMELLO Giovanni Battista (eds), *Encyclopedia of Law and Economics*, Springer, New York, NY, 2019.

HAYEK Friedrich, *The Constitution of Liberty. The Definitive Edition*, The University of Chicago Press, Chicago, 2011.

HECHTER Michael, „Lineages of The Capitalist State”, in *The American Journal of Sociology*, Vol. 82, No.5 (Mar. , 1977), pp. 1057-1074.

HEYWOOD Paul, *Marxism and the failure of organised Socialism in Spain, 1879-1936*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

HILL Raymond, *Nations in Transition: Hungary*, Second Edition, Facts on File Inc., New York, 2004.

HITCHINS Keith: Rumania, in LINDEN Marcel van der, ROJAHN Jurgen (eds.), *The Formation of Labour Movements, 1870-1914: An International Perspective*, volume 1, Brill, Leiden & New York, 1990.

HITCHINS Keith, „The Russian Revolution and the Rumanian Socialist Movement, 1917-1918”, *Slavic Review*, Vol. 27, No. 2 (Jun., 1968), pp. 268-289.

HOBSBAWN Eric, *Era Extremelor. O istorie a secolului XX*, Editura Cartier, Chişinău, 2015.

HORN Gyula, *Azok a kilencvenes évek*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2012.

HORNBLOWER Margot, WALKER Jane, GONZALEZ Felipe, „SPAIN "I Used to Have Little Faith in the U.S." On the eve of elections, Prime Minister Felipe Gonzalez talks about his changing political views” in *TIME Magazine*, 23-10-1989, Vol. 134, Issue 17, p. 54.

HUDSON Kate, *The New European Left. A Socialism for the Twenty-First Century?*, Palgrave Macmillan, London and New York, 2012.

HUNTINGTON Samuel P., *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Oklahoma University Press, Norman, 1991.

HUSARSKA Anna, „Ceausescu’s Ghosts” in *New Republic*, 11-06-1990, Vol. 202, Issue 24, pp. 13-16.

IANOȘI Ion, *O istorie a filosofiei românești (în relația ei cu literatura)*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1996.

ILIESCU Ion, *Destinul unui om de stânga. Amintiri*, editura Litera, București, 2014.

ILIESCU Ion, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, editura Litera, București, 2011.

ILIESCU Ion, *Revoluție și reformă*, Editura Enciclopedică, București, 1994.

„Iliescu wins big” in *TIME Magazine*, 0040781X, 4-06-1990, Vol. 135, Issue 23, p. 65.

INKELES Alex, „Making men modern: On the Causes and Consequences of Individual Change in Six Developing Countries”, în *The American Journal of Sociology*, vol. 75, n. 02 (sep. 1969), pp. 208-225.

IONESCU Alexandra, „Alegerea democrației”, pp. 319-323, în ARON Raymond, *Spectatorul angajat*, Nemira, București, 1999.

IONESCU Alexandra, *Le bien commun et ses doubles. Deux rencontres roumaines entre morale et politique*, Editura Universității din București, București, 2001.

JANOS Andrew C. , „The Politics of Backwardness in Continental Europe, 1780-1945”, în *World Politics*, vol. 41, no. 3 (April 1989), pp. 325-358.

JURCĂ Nicolae, *Istoria social-democrației în România*, Editura Științifică, București, 1994.

KALMÁR Melinda, „Nagy Imre és Kádár János. A politikai ellenállás és együttműködés paradoxonjai”, *Korunk*, 29. évf., 2. sz., 2018, február, pp. 97-104.

KAPLAN Robert D., *În umbra Europei: două războaie reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea*, Humanitas, București, 2016.

KARATNYCKY Adrian (coord.), *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1993-1994*, Freedom House, New York, 1994.

KARATNYCKY Adrian (coord.), *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1994-1995*, Freedom House, New York, 1995.

KARATNYCKY Adrian (coord.), *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1995-1996*, Freedom House, New York, 1996.

KARATNYCKY Adrian (coord.), *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1996-1997*, Transaction Publishers, New Brunswick, 1997.

KAUFMANN Franz-Xaver, *Variations of the Welfare State. Great Britain, Sweden, France and Germany between Capitalism and Socialism*, Springer, Heidelberg, 2013.

KENDE János, SIPOS Péter, „Industrial Workers and Assimilation in Hungary 1870-1910”, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 32, No. 1/2, 1986, pp. 51-68.

KENNEDY Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, editura Polirom, Iași, 2017.

KENNEDY Paul, „Phoenix from the Ashes. The PSOE Government under Rodríguez Zapatero 2004–2007: A new model for social democracy?”, in *International Journal of Iberian Studies*, Volume 20, Number 3, pp. 187-206.

KENNEDY Paul, „Spain’s ‘Third Way’?: the Spanish Socialist Party’s utilization of European integration”, in *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Volume 3, Number 1, 2001, pp. 49-59.

KENNEDY Paul, *The Spanish Socialist Party and the modernization of Spain*, Manchester University Press, Manchester and New York, 2013.

KÉPES György, *Buchinger Manó. Egy 20. századi politikai életrajz – jótörténésszi szemmel*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2009.

KEYNES John Maynard, *Essays in Persuasion*, W. W. Norton & Co., New York, 1963.

KEYNES Maynard John, *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*, Publica, București, 2009.

KING Gary, KEOHANE Robert O., VERBA Sydney, *Designing Social Inquiry*, Princeton University Press, Princeton, 1994.

KING Gary, *Unifying political methodology: the likelihood theory of statistical inference*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1998.

KIRCHHEIMER Otto, „The Transformation of West European Party Systems”, în LAPALOMBARA Joseph, WEINER Myron (ed.), *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey, 1966, pp. 177-200.

KITROEFF Alexander, „Andreas G. Papandreou: A Brief Political Biography”, in *Journal of Hellenic Diaspora*, volume 23, no.1, 1997, pp. 1-15.

KITSCHOLT Herbert, *The Transformation of European Social Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

KOLAKOWSKI Leszek, *Main Currents of Marxism. Its Rise, Growth and Dissolution*, volume I, The Founders, Clarendon Press, Oxford, 1978.

KOLAKOWSKI Leszek, *Main Currents of Marxism. Its Rise, Growth and Dissolution*, volume II, The Golden Age, Clarendon Press, Oxford, 1978.

KOLAKOWSKI Leszek, *Main Currents of Marxism. Its Rise, Growth and Dissolution*, volume III, The Breakdown, Clarendon Press, Oxford, 1978.

KOURKOUVELAS Lykourgos, „Monitoring the rise of a radical force: the British Embassy in Athens and the Ascent of the Greek Panhellenic Socialist Movement, 1974–1981”, in *Southeast European and Black Sea Studies*, 2017 Vol. 17, no. 3, pp. 485-503.

KOZMA Tamás, ÓHIDY Andrea, RÉBAY Magdolna, SZOLÁR Éva. (eds.) *The Bologna Process in Central and Eastern Europe*. Springer, Wiesbaden, 2014.

LADRECH Robert, MARLIÉRE Philippe (eds.), *Social Democratic Parties in the European Union. History, Organisation, Policies*, MacMillan Press Ltd., London and New York, 1999.

LANE Jan-Erik, *Understanding the Swedish model*, Frank Cass, London, 1991.

LAPALOMBARA Joseph, WEINER Myron (ed.), *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey, 1966.

LENDVAI Paul, *Ungaria lui Orbán*, Polirom, Iași, 2017.

LENDVAI Paul, *Ungurii: timp de un mileniu învingători în înfrângeri*, Humanitas, București, 2017.

LEVITSKY Steven, WAY Lucan A., *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

LIPSET Seymour Martin, ROKKAN Stein, *Party Systems and Voter Alignments: Cross-national Perspectives*, Free Press, New York, 1968.

LIPSET Seymour Martin, „Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”, în *The American Political Science Review*, vol. 53, nr. 01 (Mar., 1959), pp. 69-105.

LOVE Joseph L., *Crafting the Third World. Theorizing Underdevelopment in Rumania and Brazil*, Stanford University Press, Stanford, 1996.

LUKÁCS György, *Lenin: A Study on the Unity of His Thought*, The MIT Press, Cambridge, 1971.

LUKÁCS György, *Ontologia existenței sociale*, Editura Politică, București, 1975.

LUKÁCS György, *Record of a Life. An Autobiographical Sketch*, The Thetford Press Ltd. , Thetford, 1983.

LUKÁCS György, *Tactics and Ethics: Political Essays, 1919-1929*, Harper Torchbooks, New York, 1972.

LUKÁCS György, *The Process of Democratisation*, translated by Susan Bernhardt and Norman Levine, with an Introduction by Norman Levine, State University of New York Press, Albany, 1991.

LYBECK Johan A., *Istoria globală a crizei financiare (2007-2010)*, Editura Polirom, Iași, 2012.

MACRON Emmanuel, *Revoluție*, Editura Trei, București, 2017.

MACSHANE Denis, *Brexit. How Britain Will Leave Europe*. I.B Tauris, London, 2015.

MADDISON Angus, *The World Economy: Historical Statistics*, Development Centre of the OECD, Paris, 2003.

MAGONE Jose M., *Contemporary Spanish Politics*, Second Edition, Routledge, London and New York, 2009.

MAHONEY James, RUESCHEMEYER Dietrich, „Comparative historical analysis: achievements and agendas”, pp. 3-38 in *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*, MAHONEY James, RUESCHEMEYER Dietrich (ed.), Cambridge University Press, New York, 2003.

MARINESCU Aurel Sergiu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, volumele 1 și 2, Editura Vremea, București, 1999.

MARKS Gary, MBAYE Heather A. D., KIM Hyung Min, „Radicalism or Reformism? Socialist Parties before World War I”, in *American Sociological Review*, Vol. 74, No. 4, Aug., 2009, pp. 615-635.

MARQUAND David, „Premature Obsequies: Social Democracy Comes in From the Cold”, in GAMBLE Andrew, WRIGHT Tony (eds), *The New Social Democracy*, Oxford Blackwell, 1999, pp. 10-18.

MARTI Jose Luis, PETTIT Philip, *A political philosophy in public life: civic republicanism in Zapatero's Spain*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2010.

MARX Karl, ENGELS Frederick, *Collected Works*, Volume 24, Lawrence & Wishart, Electric Book, 2010.

MARX Karl, *Early Writings*, introduced by Lucio Colletti, translated by Rodney Livingstone and Gregor Benton, Penguin Books in association with New Left Review, London, 1974.

MARX Karl, ENGELS Friedrich, *Opere alese în două volume*, ediția a 3-a, vol. 1, Editura Politică, București, 1966.

MARX Karl, ENGELS Friedrich, *Opere alese în două volume*, vol. 2, Editura Politică, București, 1967.

MATTICK Paul, „Marx and Keynes”, în *Western Socialism*, Boston, SUA, Noiembrie-Decembrie 1955.

MAZZUCATO Mariana, *The Entrepreneurial State: debunking public vs. private sector myths*, Anthem Press, London, 2013.

MCCLELLAND J. S., *A History of Western Political Thought*, London, Routledge, 1996.

MCCOLM Bruce R. (coord.), *Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties, 1990-1991*, Freedom House, New York, 1991.

MCCOLM Bruce R. (coord.), *Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties, 1991-1992*, Freedom House, New York, 1992.

MCCOLM Bruce R. (coord.), *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1992-1993*, Freedom House, New York, 1993.

MEDVEDEV Roy Aleksandrovich, *On Stalin and Stalinism*, Oxford University Press, Oxford, 1979.

MERKEL Wolfgang, PETRING Alexander, HENKES Christian, EGGLE Christoph, *Social democracy in power: the capacity to reform*, Routledge, London and New York, 2008.

MERTON, R. K., „The unintended consequences of purposive social action”, *American Sociological Review*, 1, pp. 894–904, 1936.

MICHELS Robert, *Les partis politiques. Essai sur les tendances oligarchiques des démocraties*, traduit par le Docteur S. Jankelevitch, préface de René Rémond, Flammarion, Paris, 1971.

MIHÁLY Péter (ed.), *Health Insurance Reform in Hungary*, volume 1, Europe Ltd., Budapest, 2007.

MITCHELL Brian R., *International Historical Statistics. Europe 1750-2000*, ed. a V-a, Palgrave Macmillan, Houndmills, 2003.

MITRANY David, *Marx against the Peasant: A Study in Social Dogmatism*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1951.

MOORE Barrington Jr., *Social origins of dictatorship and democracy. Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Beacon Press, Boston, 1966.

MOSCHONAS Gerassimos, „Global Markets, European Constraints: The EU and the Programmatic Destabilization of Social Democracy in Historical Perspective” in ANDERSSON Jenny, GODECHOT Olivier (eds.), *Destabilizing Orders - Understanding the Consequences of Neoliberalism*, Proceedings from the MaxPo Fifth-Anniversary Conference. Paris, January 11-12, 2018. MaxPo Discussion Paper 18/1 (May 2018). Max Planck Sciences Po Center on Coping with Instability in Market Societies, Paris.

MOSCHONAS Gerassimos, „The path of modernization: PASOK and European integration”, in *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Volume 3, Number 1, 2001, pp. 11-24.

MOSCOVICI Serge, BUSCHINI Fabrice (coord.), *Metodologia științelor socioumane*, editura Polirom, Iași, 2007.

MÜLLER Jan-Werner, *Ce este populismul?*, Polirom, Iași, 2017.

MUNGIU-PIPPIDI Alina (coord.), *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești*, Polirom, Iași, 1998.

MUNGIU-PIPPIDI Alina, *Tranziția: primii 25 de ani*, Alina Mungiu-Pippidi în dialog cu Vartan Arachelian, editura Polirom, Iași, 2014.

- MURGESCU Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, editura Polirom, Iași, 2010.
- NĂSTASE Adrian, *Blog 'n roll*, volumele 2-5, editura Monitorul Oficial, București, 2013.
- NĂSTASE Adrian, *De la Karl Marx la Coca-Cola: [interviuri acordate lui Alin Teodorescu]*, editura Nemira, București, 2004.
- NĂSTASE Adrian, *Exerciții de libertate*, Editura Jurnalul, București, 2012.
- NĂSTASE Adrian, *Lumea, americanii și noi*, Tiparg, Geamăna, 2012.
- NĂSTASE Adrian, *Reprezentarea României la Uniunea Europeană în contextul reglementărilor interne și europene*, Monitorul Oficial, București, 2013.
- NĂSTASE Adrian, *România după Malta*, volumele 1-10, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006-2011.
- NĂSTASE Adrian, *Spre normalitate. Guvernarea reformelor. Reforma guvernării*, Institutul Social Democrat „Ovidiu Șincai”, București, 2004.
- NEAGOE Stelian, *Cazul social-democraților români*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2005.
- NEWMAN Paul, *Socialism. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford and New York, 2005.
- NOHLEN Dieter, STOVER Philip (eds.), *Elections in Europe: A data handbook*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010.
- NUTI Domenico Mario, *The Rise and Fall of Socialism*, Dialogue of Civilisations Research Institute, Berlin, 2018.
- OBAMA Barack H., „Remarks Following a Meeting With Prime Minister Jose Luis Rodriguez Zapatero of Spain and an Exchange With Reporters”, in *Daily Compilation of Presidential Documents*, 13-10-2009, pp. 1-5.
- O'DONNELL Guillermo, „Delegative Democracy”, *Journal of Democracy*, Volume 5, Number 1, January 1994, pp. 55-69.
- ORNEA Zigu, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, Cartea Românească, București, 1982.
- ORTUNO ANAYA Pilar, *European Socialists and Spain. The Transition to Democracy, 1959-1977*, Palgrave, New York, 2002.

OTTESON James R., *The End of Socialism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

PADGETT Stephen, PATERSON William E., *A history of social democracy in postwar Europe*, Longman, London and New York, 1991.

PANITCH Leo, *Renewing socialism: democracy, strategy and imagination*, Westview Press, Boulder, 2001.

PAPANDREOU Andreas, *Paternalistic Capitalism. A powerful critique of American capitalism and its relationship to government and foreign policy*, The University of Minnesota Press, Minneapolis, 1972.

PAPPAS Ilias, DIMARI Georgia, „The transition of Panhellenic Socialist Movement (PASOK) from a Euroscepticist Party into European Social-Democratic Party between 1974 and 1987”, in *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, 7(3), pp. 26-35.

PAPPAS Takis S., *Populism and Crisis Politics in Greece*, Palgrave MacMillan, New York, 2014.

PAPPAS Takis S., „Populist Democracies: Post-Authoritarian Greece and Post-Communist Hungary”, *Government and Opposition*, Vol. 49, No. 1, 2014, pp. 1–23.

PAPPAS Takis S., „The transformation of the Greek party system since 1951”, in *West European Politics*, Vol.26, No.2 (April 2003), pp. 90-114.

PASQUINO Gianfranco, *Il sistema politico italiano. Autorita, istituzioni, societa*, Bononia University Press, Bologna, 2002.

PAVEL Dan, *Democrația bine temperată. Studii instituționale*, Editura Polirom, Iași, 2010.

PAYNE Stanley G., *A History of Fascism, 1914-1945*, Routledge, London, 1996.

PAYNE Stanley G., „Spanish Fascism”, in *Salmagundi*, No. 76/77, 1987-1988, pp. 101-112.

PETRESCU Constantin-Titel, *Socialismul în România. 1835-6 septembrie 1941*, ediția a II-a, studiu introductiv de Nicolae Jurca, Fundația social-democrată „Constantin-Titel Petrescu”, București, 2003.

PETRING Alexander (et al.), *Stat social și democrație socială: Manual de democrație socială 3*, Friedrich Ebert Stiftung, Cluj-Napoca, 2013.

PIERSON Paul, „Increasing returns, path dependence, and the study of politics”, *American Political Science Review*, vol. 94, No. 2, June 2000, pp. 251-267.

PIKETTY Thomas, *Capitalul în secolul 21*, Litera, București, 2015.

PINTER István, *A Szociáldemokrata Párt története: 1933-1944*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1980.

POENARU Florin, *Locuri comune: clasă, anticomunism, stânga*, editura Tact, Cluj-Napoca, 2017.

POGÁTSA Zoltán, *The Political Economy of the Greek Crisis*, Lux Sit, Riga, 2014.

POLANYI Karl, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time*, foreword by Joseph E. Stiglitz, introduced by Fred Block, Beacon Press, Boston, 2001.

POLLARD Sidney, *The International Economy since 1945*, Routledge, London and New York, 1997.

POP Adrian, „Comparatismul diacronic și sincronic în abordarea revoluțiilor est-europene”, în POP Adrian, CORNEANU Constantin, *Prăbușirea Imperiului Sovietic: lecții în retrospectivă*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, pp. 11-27.

POPOIU Ioan, *Statele din Sud-Estul Europei: (1804-1999)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2017.

POPPER Karl, *Logica cercetării*, studiu introductiv și note de Mircea Flonta, traducere de Mircea Flonta, Alexandru Surdu și Erwin Tivig, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

POPPER Karl, *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*, Clarendon Press, Oxford, 1972.

POPPER Karl R. , *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Humanitas, București, 2017.

PREDA Cristian, *Introducere în știința politică*, editura Polirom, Iași, 2013.

PREDA Cristian, *Partide și alegeri în România postcomunistă 1989-2004*, editura Nemira, București, 2005.

PREDA Cristian, SOARE Sorina, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, editura Nemira, București, 2008.

PRESTON Paul, *Franco: A Biography*, Harper Collins, London, 1993.

PRESTON Paul, „The decline and resurgence of the Spanish Socialist Party during the Franco regime”, *European history quarterly*, 11 (2), 1988, pp. 207-224.

PRESTON Paul, *The Politics of Revenge: Fascism and the Military in 20th Century Spain*, Routledge, London, 1995.

PRESTON Paul, *The Spanish Civil War. Reaction, Revolution & Revenge*, Harper Perennial, 2006.

PRIESTLAND David, *Steagul roșu. O istorie a comunismului*, editura Litera, București, 2012.

PRZEWORSKI Adam, *Capitalism and social democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

RACOVSKI Cristian, „La question d’Orient et le Parti Socialiste Internationale”, *La Petite Republique*, no. 7670, 7671, 7672 in *Revolutionary History*, 8(3), 2003.

RACOVSKI Cristian, „The Communist Mouvement in Roumania”, *The Communist International*, 1920, No. 13, pp. 112-114.

RACOVSKI Cristian, „The Turkish Revolution”, *Le Socialisme*, no. 37, 1908, pp. 1-2.

RACOVSKI Cristian, „Towards a Balkan Entente”, *Revue de la Paix*, December, 1909 in *Revolutionary History*, 8(3), 2003.

RADU Alexandru, JUGĂNARU Anne, *FSN – un paradox politic: (1989-1992): România postcomunistă: O istorie a partidelor politice*, volumul I, Pro Universitaria, București, 2013.

RADU Alexandru, JUGĂNARU Anne, *România postcomunistă: o istorie a partidelor politice în interviuri și documente*, volumul 2: Partidul Social Democrat: (1992-2016), Pro Universitaria, București, 2018.

RADU Alexandru, BUTI Daniel, *Statul sunt eu!: participare protestatară vs. democrație reprezentativă în România postcomunistă*, ediția a II-a, adăugită, Pro Universitaria, București, 2019.

RADU Sorin, *Ion Flueraș (1882-1953): social-democrație și sindicalism*, ediția a 2-a revizuită și adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.

RAGIN Charles C., *The Comparative Method: Moving beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, University of California Press, Berkeley, 1987.

RAYMOND Walter John, *Dictionary of Politics: selected American and foreign political and legal terms*, Brunswick Publishing Corporation, Lawrenceville, 1992.

REICH Robert, *Saving Capitalism: For the Many, Not the Few*. Robert Reich, Icon Books Ltd, London, 2016.

RESCHKE Michael, KRELL Christian, DAHM Jochen (et al.), *Istoria democrației sociale: manual de democrație socială*, Friedrich Ebert Stiftung România, București, 2014.

RIZESCU Victor, *Tranziții discursive: Despre agende culturale, istorie intelectuală și onorabilitate ideologică după comunism*, editura Corint, București, 2012.

ROBERTS Henry L., *Rumania: Political Problems of an Agrarian State*, Yale University Press, New Haven, 1951.

RODRIGUEZ ZAPATERO Jose Luis, „Discurso del presidente del gobierno español, José Luis Rodríguez Zapatero, en el pleno del Congreso de los diputados para defender la modificación del código civil que reconoce el derecho a contraer matrimonio a personas del mismo sexo”, in *Debate Feminista*, Oct 2005, Vol. 32 Issue 16, pp. 132-133.

ROMERO SALVADO Francisco J., *Twentieth Century Spain. Politics and Society in Spain, 1898-1998*, St. Martin's Press Inc., New York, 1999.

ROMSICS Ignác. *A Harmadik Magyar Köztársaság. 1989-2009*, Kossuth Kiado, Budapest, 2010.

ROSANVALLON Pierre, *Contrademocrația: politica în epoca neîncrederii*, Nemira, București, 2010.

ROTH Karl Heinz, *Greece and the Eurozone Crisis: What is to be done? A pamphlet*, Zero Books, New York, 2013.

ROUSSEAU Jean-Jacques, *Despre Contractul Social sau Principiile Dreptului Politic*, Mondero, București, 2007.

RUSTOW Dankwart, „Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model”, în *Comparative Politics*, vol. 02, nr. 03 (Apr. 1970), pp. 337-363.

SAEZ Emmanuel, ZUCMAN Gabriel, *The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay*, W. W. Norton & Company, Inc., New York, 2019.

SARTORI Giovanni, „Concept Misformation in Comparative Politics”, *The American Political Science Review*, Vol. 64, No. 4 (Dec., 1970), pp. 1033-1053.

SARTORI Giovanni, *Parties and party systems*, Cambridge University Press, London, New York, Melbourne, 1976.

SASSOON Donald, *One Hundred Years of Socialism. The West European Left in the Twentieth Century*, I. B. Tauris, London & New York, 2010.

SCHILDBERG Cacilie (et al.), *Europa și democrația socială: Manual de democrație socială 4*, Editura Cartier, Chișinău, 2014.

SCHLESINGER Arthur M. Jr. , *The Vital Center: the politics of freedom*, Transaction Publishers, New Brunswick, 1998.

SCURTU Ioan (coord.), *Structuri Politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*, volumul II – România, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003.

SEBESTYEN Victor, *1989 – Prăbușirea imperiului sovietic*, Litera, București, 2009.

SEFERIADES Seraphim, „Polarization and Nonproportionality: The Greek Party System in the Postwar Era” in *Comparative Politics*, Volume 19, Issue 1, October 1986, pp. 69-93.

SEFERIADES Seraphim, „The Coercive Impulse: Policing Labour in Interwar Greece”, în *Journal of Contemporary History*, Vol 40, No.1, 2005, pp. 55-78.

SEILER Daniel L., *Partidele politice din Europa*, editura Institutul European, Iași, traducere de Eugenia Zăinescu, prefață de Sorin Bocancea, 2000.

SEWELL W. H. Jr., „Three temporalities: toward an eventful sociology”, pp. 245–280 in *The Historic Turn in the Human Sciences*, MCDONALD T. J., University of Michigan Press, Ann Arbor, 1996.

SIANI-DAVIES Peter, *Revoluția Română din Decembrie 1989*, Humanitas, București, 2006.

SKIDELSKY Robert, *John Maynard Keynes: 1883-1946: Economist, Philosopher, Statesman* , Pan MacMillan Ltd., London, 2003.

SKIOTIS Dennis N., Reviewed Work: LEON George B., *The Greek Socialist Movement and the First World War: The Road to Unity*, East European Monographs, no. 18, Boulder, Colo.: East European Quarterly; distributed by Columbia University Press, New York, 1976, in *The American Historical Review*, Vol. 84, No. 1 (Feb., 1979), pp. 204-205.

SKOCPOL Theda, *States and Social Revolutions. A Comparative Analysis of France, Russia and China*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979.

SKRZYPEK Ania, *Core values of social democracy. A comparative analysis of the PES member parties' ideological statements*, Foundation for European Progressive Studies, Bruxelles, 2014.

SKRZYPEK Ania, *Europe, Our Common Future*, FEPS – Foundation for European Progressive Studies, Belgium, 2013.

SOARE Sorina, „Le role de l'Internationale Socialiste et du Parti du Socialistes Europeens dans l'investiture democratique des sociaux-democraits roumains”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, volumul II, nr. 4, 2002, pp. 1193-1214.

SOROS George, *The Crisis of Global Capitalism. Open Society Endangered*, Little Brown and Company, London, 1998.

SOROS George, SCHMITZ Gregor Peter, *Tragedia Uniunii Europene. Dezintegrare sau renaștere*, Comunicare.ro, București, 2015.

STAN Lavinia, VANCEA Diane (coord.), *România postcomunistă. Trecut, prezent și viitor*, editura Polirom, Iași, 2017.

STOICA Stan, *România după 1989: Enciclopedie de istorie*, editura Meronia, București, 2010.

STOKES Gale, „The social origins of East European Politics”, în *East European Politics and Societies*, Vol. 1, No. 1(1986), pp. 30-74.

SULTĂNESCU Dan, TEODORESCU Bogdan (coord.), *Epoca Băsescu: integrarea și dezintegrarea României*, Editura Proiect, București, 2007.

SULTĂNESCU Dan, TEODORESCU Bogdan, „Stânga românească – începutul sfârșitului, sau un nou început?”, *Polis*, volum IV, nr. 1 (11), 2016, pp. 143-158.

SUNDHAUSSEN Holm, *Historische Statistik Serbiens 1834-1914. Mit europaischen Vergleichsdaten*, Oldenbourg, Munchen, 1989.

ȘTEFĂNESCU Domnița, *Cinci ani din istoria României – O cronologie a evenimentelor decembrie 1989 – decembrie 1994*, editura Mașina de scris, București, 1995.

TABB William K. (ed.), *The Future of Socialism: perspectives from the left*, Monthly Review Press, New York, 1990.

TĂNASE Stelian, *Racovski Dosar Secret*, editura Polirom, Iași, 2008.

THOMAS Hugh, *The Spanish Civil War*, Penguin Books, London, 2003.

TREVELYAN G. M., *The Recreations of an Historian*, Thomas Nelson and Sons, London, 1919.

TROȚKI Lev, *România și războiul balcanic. Din însemnările unui trimis special*, editura Polirom, Iași, 1999.

TUCKER Robert C., *Stalinism: Essays in Historical Interpretation*, W. W. Norton and Company Inc., New York.

TUNCAY Mete, ZURCHER Erik Jan, *Socialism and nationalism in the Ottoman Empire, 1876-1923*, British Academic Press, Amsterdam, 1994.

TURNOCK David, *The Romanian economy in the twentieth century*, Croom Helm, Londra, 1986.

TUSELL Javier, *Spain, from dictatorship to democracy: 1939 to the present*, translated by Rosemary Clark, Blackwell Publishing, Oxford, 2007.

ȚĂRANU Andrei (ed.), *Development, Democracy and Society in the Contemporary World*, Filidiritto Editore, Bologna, 2018, Gabor Eugen, The Downfall of a Mainstream Party: The Panhellenic Socialist Movement (2009-2017). Its Ideological Roots and Consequences.

ȚĂRANU Andrei (ed.), *Political and Economic Unrest in the Contemporary Era*, Filidiritto Editore, Bologna, 2019, Gabor Eugen, Abandoning Marx. Spanish Socialism During the Gonzalez Governments (1982-1996), pp. 337-349.

ȚĂRANU Andrei (ed.), *The Quality of Democracy in the New Political Era*, Filidiritto Editore, Bologna, 2017, Chapter 7: Gabor Eugen, The Impact of Left-Wing Parties on Open Societies in Central and Eastern Europe: Romania and Hungary. Ponta and Gyurcsány Governments, pp. 54-64.

ȚĂRANU Andrei, „The Symbolism of Populism” in *Athenaeum. Polish Political Science Studies*, vol. 48, December 2015, pp. 64-75.

ȚĂRANU Andrei, „URSS între developmentalism și totalitarism”, în POP Adrian, CORNEANU Constantin, *Prăbușirea Imperiului Sovietic: lecții în retrospectivă*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 88-95.

URSU Andrei, THOMASSON Roland O., HODOR Mădălin, *Trăgători și mistificatori: contrarevoluția Securității în decembrie 1989*, Polirom, Iași, 2019.

VAUT Simon (et al.), *Economie și democrație socială: Manual de democrație socială 2*, Friedrich Ebert Stiftung, Cluj-Napoca, 2012.

VEIGA Francisco, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941*, editura Humanitas, București, 1995.

VON MISES Ludwig, *Birocrația*, Institutul Ludwig von Mises, București, 2003.

WALLERSTEIN Immanuel, *The Capitalist World-Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979.

WALLERSTEIN Immanuel, *The Modern World-System, vol. I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York/London, 1974.

WHITLEY Richard, *Divergent Capitalisms: The Social Structuring and Change of Business Systems*, Oxford University Press, New York, 1999.

WITT Michael A., JACKSON Peter, „Varieties of Capitalism and institutional comparative advantage: A test and reinterpretation”, in *Journal of International Business Studies*, 47 (2016), pp. 778-806.

ZAKARIA Fareed, „The Rise of Illiberal Democracy”, *Foreign Affairs*, Nov/Dec 1997, 76, 6, pp. 22-43.